ւաս։ Սակայն այս մրցմանէ առաջ դեռնոյ վրայ տակաւ մի փայտի թեփ տարածեց, և տղայոց քալելէն ետքը, անոնց 'ի ձախոյ դէպ յաջ և փոխադարձ քայլերն չափեց։ Կ'ըսէ՝ քար նետելու ատեն ամէնքը աջ ձեռք կը գործածէին, և երկուքը միայն ձախի նշան մի կու տային։ Վեց ուղղաձեռն տղաք երկայն քայլեր առին 'ի ձախոյ դէպ յաջ և ձախ ոտքով ցատքեցին։ Ապա զանոնք դաշտ մը տանելով հոն գաւազան մի տնկեց քառասուն քայլի չափ հեռու, և այլերին կապելով ինքը քանի մը քայլ առաջ տարաւ զիրենք, և յետոյ ձգեց որ ինքիրենցմէ երթան դէպ 'ի գաւազանն, տեսաւ որ ուղղաձեռն տղաք դէպ յաջ խոտորեցան, իսկ միւս երկու ձախաձեռինք դէպ 'ի ձախ։— Ցտրվին կը յաւելու՝ թէ իրեն և իւր բարեկամաց վրայ ալ նոյն բանը փորձեց, և ամէնքը դէպ յաջ խոտորեցան բաց 'ի միոյն՝ որ յայտնապէս ձախ էր։

Գալով երկու սրունից չափին, կարսոնի քննութեանց համեմատ՝ զորս ըրած է եօթանասուն կմախքի վրայ, ձախը երկայնագոյն է քան զաջն։ Ըստ Սիպլէյի ձախ ոտքը երկայնագոյն և լայնագոյն է քան զաջն։

Արդ աջ ձեռաց և ձախ ոտից յաճախագոյն գործածութեան երևութէն կը հետևի՝ թէ բնութիւնն ըստ կարելւոյն կը ջանայ երկակողմանի անհոտոտներ յառաջ բերել։ Եւ եթէ նա՝ միայն աջակողմեան գործածութեան դիմէր՝ շուտով ամէնքնիս ալ միակողմանի կ'ըլլայինք։ Այսու, թէպէտ բարձրագոյն կարգի կենդանեաց զարգացման մէջ բերում մի կայ դէպ յանչափակցութիւն, սակայն արտաքին չափակցութիւնը միշտ կը պահուի՝ ձախակողմեան և աջակողմեան գործարանաց ոմանց համեմատական աճմամբն։

ՆԻԳԱՐԱԿՈՒԱՑԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

Ամէնուն ծանօթ է որ վերջերս ամերիկացի հարուստ դրամատեարց ընկերութիւն մը կազմուած է, իր հաշուոյն համար խաղաղական Ովկիանոսը՝ Ատլանտեանին հետ միացնելու նպատակաւ, ջրանցքի մը միջոցով որ պիտի անցնի Նիգարակուայի հասարակապետութենէն և համանուն ընէն։ Այս գործն արդէն շատ ատենէ 'ի վեր գիտնական և նշանաւոր բաղմաթիւ անձինքներէ առաջարկուած էր, և այնչափ օգուտ և առաւելութիւն ունի՝ որ դժուարաւ կ'ըմբռնենք թէ ինչու համար Լէսէբս այս ջրանցքէն նախագաս համարեցաւ նոյն նպատակին համար Բանամայի պարանոցը։ Այս վերջնոյս ձախորդ ելքն արդէն ամենուն ծանօթ է։ ընդհակառակն ամերիկացի դրամատեարց սկսած գործն յաջողութեամբ կը յառաջադիմէ և քիչ ատե-

digitised by A.R.A.R.@

նէն պիտի լմննայ. Այս գործին վրայ ամերիկեան ուսումնաթերթի մը մէջ մանրամասնութիւններ կը գտնենք՝ զորս գրած է Յովհ. Շերման անդամ ծերակուտի։ Պ. Շերման Միացեալ Նահանգաց խորհրդարանին ամենէն նշանաւոր անդամներէն մին է և 1885 – 1887 ծերակուտի ժողովոյն ալ նախագահած է.

Դաշնագրով մը որ կնքուեցաւ ընդ մէջ Միացեալ Նահանգաց և Նիգարակուայի հասարակապետութեան 1884 դեկտ. 1ին, վճռուեցաւ որ Միացեալ Նահանգք ովկիանեան ջրանցք մը բանան որ անցնի հասարակապետութեան գաւառներէն։ Այս դաշնագիրը, 1884 դեկտ. 10ին ծերակուտի ժողովին ներկայացաւ, Արդուր նախագահին նամակով մը՝ որ անոր վաւերացումը կը թախանձէր. սակայն ամեններին որոշողութիւն մը չեղաւ մինչև յընտրութիւն Քլիվլէնտ նախագահին 1885 մարտ 4ին. Պ. Քլիվլէնտ ընտրութենէն քանի մ՚օր վերջը պաշտօնապէս ետ առաւ դաշնագրութիւնը ծերակուտի ժողովոյն խորհրդակցութենէն, վասն զի ըստ իւր կարծեաց՝ դաշնագրութիւնը յատուկ և կարևոր առանձնաշնորհութիւններ կը պարգևէր ստացման կամ իրաւանց՝ Միացեալ Նախանգայ երկրէն դուրս, պայմանաւ պաշտպանելու 'ի պահանջել հարկին զամբողջութիւն հայրենեաց կամ շահուց ուր և գտնուին.

Քիչ վերջը, 1887 ապրիլ 25ին, Նիգարակուայի հասարակապետութիւնը որ այս գործոյն կատարման մէջ մեծամեծ շահեր ունի, Միացեալ Նահանգաց քաղաքացի առանձնական ընկերութեան մը ովկիանեան ջրանցք մը բանալու իրաւունք կուտար. Գոստա Ռիգայի հասարակապետութիւնն ալ նոյն շնորհքն ըրաւ. Այս շնորհքները ստացող ընկերութիւնն ճանչցուեցաւ նաև 'ի խորհրդարանէն 1889 փետր. 29 վճռով. Ընկերութիւնը կոչուեցաւ «The Maritime Canal Company of Nicaragua»:

Ընդհանուր ծախքը քննեալ 'ի սպայից Միացեալ Նախանգաց և ճարտարապետաց մասնաժողովէ մը վաւերացեալ՝ կ՚ըլլայ 73, 176, 808 տոլլար. որոյ վրայ պէտք է յաւելուլ 14, 633, 263 տոլլար դիպուածական և անհրաժեշտ ծախուց համար. և վերջապէս գործողութեան միջոց դրամագլխոյն տուած շահն ալ 'ի միասին առնելով 100,000,000 տոլլար ամբողջը. Այս վերոյիշեալ ընկերութիւնը՝ աշխատութիւնը արդէն սկսած է և արդէն բաւական յաջող յառաջադիմութեան մէջ է, այնպէս որ թէ ծախքը, թէ գործոյն ուղղութիւնը և թէ դժուարութիւններն կատարելապէս ծանօթ են. բնական դժուարութիւնք ուրիշ մեծամեծ աշխատութեանց նման բազմաթիւ չեն, որովհետև ջրանցքին ամէնէն բարձր մասը՝ միայն 110 ոտք բարձրութիւն պիտի ունենայ երկու ովկիանոսաց մակերևութէն. կատարուելիք աշխատութիւնը lockis դրութեամբ է նման 'ի Քանատա Նիակարայի ջրվէժին մօտ շինուածին. միայն ծովաթումբ մը որ

digitised by A.R.A.R.@

կ'անցնի Սան Ժուան գետէն, որոյ երկայնութիւնն է 1250 ոտք իսկ բարձրութիւնն միջին հաշուով 61 ոտք՝ նաւարկելի ջրանցք մը կ'ապահովէ թէ՛ 'ի խորութեան և թէ 'ի բարձրութեան, որ բաւական պիտի ըլլայ երկրին վաճառականութեան 120 մղոն երկայնութեամբ։ Մէկ ովկիանոսէն 'ի միւսն եղած հեռաւորութիւնն է 169 մղոն. յորոց 142 պիտի ձևանայ լճերով, գետերով և աւազաններով, ուստի պեղման և ջրանցքին շինութեան համար կը մնայ միայն 26 մղոն։ Թերևս ամենէն մեծ դժուարութիւնը Ատլանտեան ովկիանոսին և Խաղաղականին ջրանցքին երկու ծայրերուն նաւահանգստաց շինութիւնն ըլլայ. սակայն Կրիթընի նաւահանգիստը՝ Ատլանտեանին բերանը՝ որ ամենէն դժուարը կը կարծուէր՝ արդէն յաջողութեամբ շինուեր լմնցեր է։ Տասնևչորս ոտք խորութիւն պահանջող նաւերը՝ առանց դժուարութեան կը մտնեն այժմ այս նաւահանգստին մէջ և անդ կը թափեն իրենց վաճառքը։ Այս ջրանցքին պեղման ժամանակ հանդիպած դժուարութիւններն՝ չենք կրնար ամենևին Բանամայիններուն նմանցունել, կամ Սուէզի ջրանցքին դժուարութեանց՝ որոնց յաղթեց քաջութեամբ Լէսսէբս. այս աշխատութիւնը՝ մէկ ովկիանոսին ծայրէն մինչև 'ի միւսն՝ ազատ է բոլորովին յաւազուտից և յաւերիչ ողողմանց։ Նոյն իսկ Նիգարակուայի լիճը՝ բնական խիստ նշանաւոր յատկութիւններ կը ներկայացնէ, ընդհատեալ լերանց շղթայի մը պարապը կը լեցունէ, որոյ բարձրութիւնը այս կէտիս մէջ գըրեթէ ծովու մակերևութին հաւասար է, և լիճը ոչ միայն իւր ոչինչ բարձրութեամբ յարմար է նաւարկութեան, այլ ապահով նաւահանգստի մը ամէն առաւելութիւններն ալ ունի։

Թէպէտ ջրանցքին երկայնութիւնն մեծագոյն է քան զայլ յիշեալ ջրանցս՝ սակայն դժուարութիւնքն ոչինչ են՝ համեմատութեամբ Սուէզի ջրանցքին և Սէն Կոթարի հատման. այս քիչ մը դժուարութիւնքն ալ՝ գործոյն յառաջ երթալովն 'ի սպառ կ'անհետանան, մինչդեռ շահն, առաւելութիւնն և դիւրութիւնն՝ արդէն իսկ յայտնի կը տեսնուին դեռ գործը չլմնցած։ Այսր կարևորութիւնն այնչափ մեծ է որ թէ՛ քաղաքական և թէ վաճառականական աշխարհը՝ զբաղեր է այս խնդրով, և յաջող ելքը տեսնելով շատ պիտի ուրախանայ։ Խաղաղական և Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ ջրանցքի մը բացմամբ՝ պիտի կատարուի Գոլոմպոսի երազն և յոյսն։ Ամերիկայի գիւտէն 'ի վեր չորս դար՝ միշտ այս փափագն և յոյսն ունեցեր են ճանապարհորդք և վաճառականք. այս յուսով է որ շատ անյաջող և ձախորդ ձեռնարկներ ալ եղան։ Վերջին տարիներս, մանաւանդ Գալիֆօռնիոյ բնակչաց աճումէն վերջը, Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւնը իրեն ամենաշահաւոր և օգտակար կը համարէր այսպիսի ձեռնարկ մը, ուստի ամենայն ջանքով փութաց այն մասը թշնամեաց գրաւմանէ մը ազատ պահել, յետոյ այս պարանոցին վրայ կատարուելիք աշխատութեանց

digitised by A.R.A.R.@

այլևայլ ծրագրերու մասնակցեցաւ, զինուորական և քաղաքական ճարտարապետաց այլ և այլ ծրագիրներ, մանրամասն և հմտալից ուսումնասիրութիւններ կատարել տուաւ որպէս զի ամենէն աւելի յարմար և դիւրին ճամբան գտնան։ Ուրիշ բազմաթիւ ազգեր ալ այս պարանոցին բացումը մեծապէս շահաւոր նկատեցին, բայց տեղւոյն ընտրութեան և բանելիք գծին վրայ այնչափ խնամք չըրին։ Սուէզի ջրանցքին յաջող բացումը՝ յորդորեց զԼէսէփս՝ աշխարհիս չորս կողմը նաւարկութիւնը դիւրացնելու համար, սկսիլ նաև Բանամայի պարանոցին հատումը․ իւր ծրագիրն էր մէկ ծովէն ի միւսն ջրանցք մը բանալ մասամբ ծովու մակընթացութեան հաւասար մակերևութիւ, իսկ մասամբ ալ անկէ քիչ մը ցած․ իւր գործը ցարդ անյաջող գնաց․ և ծրագիրն իսկ բոլորովին անգործադրելի կը համարուի․ Նիգարակուայի ճանապարհը՝ աւելի ապահով և յաջող կը համարուի, ծախքն աւելի քիչ է և օգտակարագոյն քան զԲանամա որ և նոյն նպատակին ալ կը ծառայէ։

Դեռ ուրիշ բազմաթիւ առաւելութիւններ ալ ունի՝ այս ջրանցքը՝ որք Միացեալ Նահանգաց և Ամերիկայի միւս պետութեանց մասնական են, յորոց գլխաւորն այս է՝ որ շատ զգալի կերպով պիտի կարճեցնէ իրենց հեռաւորութիւնը և աւելի դիւրին և ուղղակի յարաբերութիւն մը պիտի հաստատէ իրենց մէջ․ Հարաւային Ամերիկայի և Մեքսիկոյի արևմտեան ափանց վաճառականութիւնը՝ ստիպեալ ըլլալով Հօրնի հրուանդանին շրջանն ընելու, այն կէտէն աւելի դիւրութեամբ կրնայ մօտենալ Եւրոպական վաճառականութեան․ այս գործով Ամերիկայի տէրութեանց հասարակաց շահը՝ շատ զգալի կերպով պիտի աճի և զօրանայ։

«Այս ջրանցքին շինութիւնը, վիճակագրութենէ հաշուելով, ամերիկեան դրամագլխոյ համար շատ օգտակար գործածութիւն մը պիտի ըլլայ․ Հարստութեան և ճոխութեան արագ արագ մթերումն ՚ի Միացեալ Նահանգս, այլ ևս ջնջից զինքն այն ազգաց դասէն՝ որք միջոցաց պակասութեամբ չեն կրնար զբաղիլ արտաքին կամ միջազգային ձեռնարկներու և շահերու։

«Աւելի կարևոր խնդիրն է քննել և տեսնալ թէ ինչ եղանակաւ և ինչ միջոցներով այս գործը կը կատարուի․ Յայտնի է թէ այս նպատակաւ յԱմերիկա կազմեալ ընկերութիւնը՝ միւս վաճառականական ընկերութիւններէ տարբեր ոճով մը չի կրնար գործել․ մինչև որ ամէն ծախուց կարևոր դրամն հայթայթէ՝ բաժիններ պիտի հանէ։ Բայց այս գործոյն մէջ երկու վտանգ կայ․ Նախ և առաջ, որովհետև գործը մինչև որ բոլորովին չի լմննայ և նաւերը չսկսին անցնիլ՝ ամենևին շահ մը չի կայ, մանաւանդ եթէ յանկարծ ընկերութիւնն կորանցնէ մեծ գումար մը ընդ մէջ շահուց և ջնջմանց և այսպիսով գործը նախատեսուածէն աւելի արժէ՝ պիտի ստիպուին հարկաւ-

digitised by A.R.A.R.@

բապէ՝ շատ բարձր տուրք մը դնել անցող նաւերուն վրայ։ Բայց դեռ աւելի մեծ վտանգ մը կայ, մանաւանդ նկատմամբ Միացեալ Նահանգաց. ընկերութեան այս բաժնետոմսերը՝ յայտնի է թէ հրապարակի վրայ պիտի վաճառուին, և շատ հաւանականաբար կրնայ հանդիպիլ, որ մինչդեռ Միացեալ Նահանգք այսպէս ուղղակի կերպով շահ ունին, գործոյն առաջնորդութիւնը Եւրոպական տէրութեան մը ձեռքն անցնի։ Պ. Շերման այս խօսքերով Եգիպտոսի և Սուէզի ջրանցքին գործոց դիրքը կ'ուզէ նշանակել, գործ մը որոյ ուղղութիւնն դրամատանց մէջ ծախուեցաւ, և կ'ազդարարէ իր քաղաքակցաց որ արթուն կենան, չըլլայ թէ այս մեծ և դժբաղդ սխալմունքն իրենց ալ հանդիպի։

ՀՆՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ԿԱԶՄԵՑ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Լոյս տեսած է երրորդ Այբոմը որ պարունակում է իւր մէջ 20 մեծադիր լուսանկար պատկերներ Վայոց ձորում գտնուածներից, իւրեանց անցեալ և ներկայ համառօտ ծանօթութեամբ, աւելի հարուստ և ճոխ է քան առաջին և երկրորդ Այբոմը. գինը ճանապարհածախսով 10 բուբ. կազմածին. իսկ անկազմը 50 կոպ. պակաս. ստանալ ցանկացողները թէ առաջին թէ երկրորդ և թէ երրորդ Այբոմների համար դիմում են Administration de l'Imprimerie d'Etchmiadzine կամ ուղղակի կազմողին՝ Վաղարշապատ լուսանկար Մ. Փափազեանց։

Վաճառվում է

Նաև լուսանկար Մ. Փափազեանի կազմած հին և նոր Կտակարանի լուսանկար պատկերներ նուրբ և մաքուր, թուով 40 հատ — սոքա բաժանուած են երկու մասի, իւրաքանչիւր մաս 20 հատական, մէն մի մաս ձեռակազմ լինելով, գինը 6 բուբ. ճանապարհածախսով, ցանկացողները դիմում են Վաղարշապատ լուսանկար Մ. Փափազեանցին։

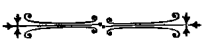

digitised by A.R.A.R.@